

УДК 336

Я. В. Колеснік,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0001-8364-1396
А. М. Сергієнко,
магістр, Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-4788-8233

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.22.69

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Ya. Kolesnik,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University
A. Serhiienko,
master's degree, Dnipro State Agrarian and Economic University

DIAGNOSTICS OF FINANCIAL CONDITION OF AGRICULTURAL ENTERPRISE

У статті виокремлено значення діагностики фінансового стану на прикладі сільськогосподарського підприємства, розглянуто методологічні підходи щодо сутності і необхідності проведення аналізу фінансового стану підприємства. Розглянуто сутність поняття "фінансовий стан" та запропоновано авторське уточнення цього поняття. Визначено основні завдання аналізу фінансового стану на прикладі сільськогосподарського підприємства. Також авторами було визначено, що фінансовий стан сільськогосподарського підприємства залежить від результатів його комерційної, виробничої та фінансової діяльності. Було виділено основні чинники, що позитивно впливають на фінансовий стан підприємства: безперервний випуск якісної продукції та її реалізація. Представлено основні прийоми аналізу фінансового стану підприємства. Доведено, що фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу, оскільки це одна з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю усіх виробничо-господарських факторів.

У статті наявні розробки методики комплексної оцінки фінансового стану підприємства. Вони можуть виступати основою для діагностики банкрутства підприємств. Обґрунтовано систему показників для аналізу фінансового стану підприємства з огляду ефективності використання фінансових ресурсів. Проведено оцінку важливості аналізу фінансового стану підприємства. Було проведено дослідження прогнозування банкрутства на прикладі сільськогосподарського підприємства на основі системи моделей, розроблених західними спеціалістами; зокрема Е. Альтманом, Спрінґейтом та О. Терещенко. Розраховано та викладено результати проведення оцінки за досліджуваними моделями у сільськогосподарському підприємстві.

Nowadays, in the course of economic activity, enterprises of all forms of ownership and branch affiliation tend to find indicators that adversely affect the operation of the enterprise and worsen its financial status. This article identifies the importance of diagnosing a financial state on the example of an agricultural enterprise. The essence of the concept of "finance of states" is considered and the author's clarification of this concept is offered. The main tasks of the analysis of the financial situation on the example of an agricultural enterprise are determined. The authors also determined that the financial condition of an agricultural enterprise depends on the results of its commercial, production and financial activities. It is possible to distinguish the following main factors that positively affect the financial condition of the enterprise: uninterrupted production of quality products and its sale. It is proved that the financial condition of the enterprise should be systematically and comprehensively evaluated using different methods, techniques and methods of analysis, because it is one of the most important characteristics of the results of the activity of each enterprise, which is determined by the interaction of all components of the financial relations of the enterprise, the totality of all production and economic factors. The basic methods of analysis of the financial state of the enterprise are presented. The system of indicators for analysis of the financial state of the enterprise in view of the efficiency of use of financial resources is substantiated. The importance of the analysis of the financial condition of the enterprise was evaluated. This article presents the development of a methodology for comprehensive assessment of the financial condition of the enterprise. They can

serve as a basis for the diagnosis of bankruptcy of enterprises. Bankruptcy forecasting studies were carried out on the example of an agricultural enterprise on the basis of a system of models, similar to those with similar specialties; in particular E. Altman, Sprinhead and O. Tereshenko. The results of estimation of the models under study in the agricultural enterprise are calculated and presented.

Ключові слова: діагностика, фінансовий стан, управління, фінансова стійкість, ліквідність, сільськогосподарське підприємство.

Key words: diagnostics, financial status, management, financial sustainability, liquidity, agricultural enterprise.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах сьогодення при здійсненні господарської діяльності підприємствами всіх форм власності та галузевої приналежності спостерігається тенденція щодо виявлення показників, що негативно впливають на роботу підприємства та погіршують його фінансовий стан. Особливо вразливою щодо фінансової стабільності є галузь сільського господарства через мінливість та сезонність виробництва, це обумовлено нерівномірністю надходження коштів і неспроможністю багатьох підприємств здійснювати своєчасне фінансування усіх етапів господарської діяльності. Тому актуальним залишається питання здійснення аналізу фінансового стану сільськогосподарських суб'єктів господарювання з метою виявлення ознак кризи та превентивного управління ними за допомогою якісної та поглибленої діагностики підприємства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останніми роками питання оцінки фінансової стійкості підприємства висвітлювали у своїх працях такі вчені економісти: В. Андрійчук, І. Біломістна, І. Бланк, А. Воронкова, М. Голдер, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Ж. Конант, В. Ковальов, А. Лігоненко, О. Островська, А. Поддєрьогіна, І. Сокиринська, А. Спрінгейт, Г. Тисшоу та інші. Але проведені дослідження виявили, що в науковій літературі розкриваються тільки окремі аспекти діагностики фінансового стану без визначення його впливу на економічну безпеку підприємства.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Попри глибоке вивчення загальної проблеми фінансового забезпечення підприємств та багатогранність вже існуючих теоретичних підходів до аналізу кризи, використовуючи

досвід вітчизняних й зарубіжних економістів сформувані напрями оптимізації фінансового стану сільськогосподарських підприємств з метою уникнення кризових явищ. Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення та проведення діагностики фінансового стану.

МЕТА СТАТТІ

Головною метою цієї роботи є здійснення діагностики фінансового стану на прикладі сільськогосподарського підприємства за допомогою моделей оцінки ймовірної кризи та банкрутства, а саме моделей: Е. Альтмана, Спрінгейта та О. Терещенко.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Перш ніж перейти до практичних аспектів визначення фінансового стану будь-якого підприємства необхідно дослідити сутність поняття "фінансовий стан". Так, на думку О. Островської фінансовий стан — це складна та інтегрована характеристика діяльності підприємства в певному періоді, що відображає ступінь забезпеченості фінансовими ресурсами, раціональності їх розміщення, достатності власних оборотних коштів для своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями та здійснення ефективної господарської діяльності в майбутньому [11, с. 53]. Жидяк О. визначає поняття "фінансовий стан" як комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, також визначається сукупністю господарських та виробничих факторів та характеризується системою показників, які відображають наявність, використання та розміщення фінансових ресурсів [7, с. 138—142].

Вчений-економіст Ковальов В. вважає важливим показником під час аналізу фінансового стану підприємства фінансову стійкість, під яким розуміють такий ступінь використання фінансових ресурсів на підприємстві, при яко-

му воно вільно розпоряджається власними грошовими коштами, забезпечує безперервний процес виробництва і реалізації продукції, що дає змогу покрити витрати на розширення та оновлення виробництва [9, с. 266]. Економіст Андрійчук В. у своїх працях вказує, що одним з найважливіших показників діяльності підприємств у ринковій економіці є ліквідність. Він зазначає, що такий показник вказує на наявність в обороті підприємства достатньої кількості грошових коштів для покриття поточних витрат й здійснення виробничої діяльності [1, с. 67].

На думку економіста вченого І. Бланка, висока ліквідність підприємств забезпечує їм можливість використовувати кошти на покриття витрат у будь-який момент. У той час як низька ліквідність спричинює ускладнення збутової діяльності сільськогосподарських товаровиробників та зниження ефективності їх матеріально-технічного забезпечення [3, с. 780].

Діагностування фінансового стану є обов'язковою складовою фінансового менеджменту для будь-якого сільськогосподарського підприємства.

Систематична та усебічна діагностика фінансового стану підприємства уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статистиці за певний період, так і в динаміці — за ряд періодів, дасть змогу визначити "больові точки" у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального використання [11, с. 20; 17, с. 55—59].

Термін "діагностика" в перекладі з грецької означає розпізнавання, розпізнання, визначення ознак, знання прикмет: розпізнання явищ за їх симптомами [2, с. 93]. Автор монографії "Інноваційні системи економічної діагностики підприємств на засадах індикаторів. Теоретико-методологічні та методичні засади" розглядає діагностику фінансового стану, як "...цільове оцінювання його стану, тенденцій та перспектив розвитку на основі системи індикаторів з метою інформаційного забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на усунення проблемних моментів та слабких сторін організації чи використання шансів умов функціонування і сильних позицій підприємства". На думку автора, однією з ключових проблем побудови на підприємствах систем діагностики є вибір переліку та складу діагностичних індикаторів [10, с. 212].

Діагностика фінансового стану передбачає здійснення повномасштабного аналізу за результатами його господарської діяльності, яка,

в свою чергу вважається ефективною, якщо підприємство [5, с. 19]:

- раціонально використовує реальні ресурси;
- своєчасно погашає зобов'язання;
- має маржинальний дохід.

З вищевикладеного матеріалу можна дати таке визначення діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства — це оцінка фінансового стану за певний проміжок часу з метою отримання висновку про поточний стан та перспектив розвитку його в майбутньому.

На умовах трансформації економіки України в ринкову систему господарювання, значно зростає роль своєчасного й насамперед якісного аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання, оцінки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, також пошук шляхів підвищення й зміцнення фінансової стабільності. Вийняткового значення набуває об'єктивна оцінка потенційних можливостей збільшення прибутку підприємства. Про це повідомляє вчений-економіст І. Біломісна у своїх працях на тему аналізу фінансового стану [2, с. 90—96].

Виходячи з вище наведеного, основними завданнями діагностики фінансового стану підприємства визначають такі:

- здійснення дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- визначення ефективності використання майна підприємства, забезпеченості його власними оборотними активами;
- аналіз оцінки динаміки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства [5, с. 171—175].

Отже, аналіз наукової літератури з питання сутності поняття "фінансовий стан" дав змогу зробити визначення цієї дефініції. Фінансовий стан — це показник, що обумовлений групою чинників, які позитивно впливають на ведення господарської діяльності, а саме на безперервний випуск якісної продукції та подальшу її реалізацію, що забезпечено результатами комерційної, виробничої та фінансової діяльності підприємства [15, с. 114].

Діагностику фінансового стану підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

- вивчення фінансової звітності підприємства за результатами його фінансово-господарської діяльності — складання економічного паспорту підприємства;
- аналіз конкурентних переваг та порівняльний аналіз із підприємствами-конкурентами

ми, аналіз асортименту продукції підприємства — визначення ринкової позиції [5, с. 172—173].

Заключним етапом діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства як підгрунтя забезпечення його економічної безпеки є етап оцінки ефективності його діяльності та відповідних підрозділів щодо запобігання можливих негативних чинників на фінансовий стан підприємства.

З метою більш об'єктивної діагностики кризового стану підприємства необхідно провести оцінку ймовірності банкрутства. Черненко В.А. зазначає у своїх працях, що діагностика банкрутства — це система цільового фінансового аналізу, що спрямована на виявлення параметрів кризового розвитку, які можуть призвести до банкрутства підприємства у майбутньому [17, с. 55—59].

Для прогнозування банкрутства сільськогосподарського підприємства у світовій практиці використовується певна система моделей, розроблених західними спеціалістами, зокрема:

1. У 1968 р. Е. Альтман запропонував п'ятифакторну модель, факторами якої є окремі показники фінансового стану підприємства. Ця модель має такий вигляд:

$$Z = 1.2x_1 + 1.4x_2 + 3.3x_3 + 0.6x_4 + 1.0x_5 \quad (1),$$

де Z — рівень ризику банкрутства; 1,2; 1,4; 3,3; 0,6; 1,0 — константи.

Значення показника Z (імовірність банкрутства):

до 1,8 — дуже висока;

1,81 — 2,70 висока;

2,71 — 2,99 можлива;

3,00 і більше — дуже низька.

Попри поширеність моделі Альтмана та її переваги, деякі вчені виділяють й недоліки. Зокрема О.М. Барановська вважає, що необхідно акцентувати увагу на тому, що незважаючи на відносну простоту моделі Альтмана для оцінки кризового стану підприємства, використання її у наявному вигляді не дає змогу для отримання об'єктивного результату в сучасних умовах України [6, с. 411].

2. Модель Спрінгейта передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності, а також визнання підприємства банкрутом. Така модель була побудована М. Спрінгейтом у 1978 р. за допомогою покрокового дискримінантного аналізу методом, що розробив Е. Альтман у 1968 р. [10, с. 580].

Таблиця 1. Оцінка банкрутства сільськогосподарського підприємства АВ ТОВ "Агроцентр К"

За моделлю:	Альтмана			Спрінгейта			Терещенко		
Роки/змінні	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
X_1	0,63	0,64	0,63	0,63	0,64	0,63	4,79	3,64	2,53
X_2	0,13	0,29	0,09	0,13	0,29	0,09	5,18	4,09	3,76
X_3	0,79	0,76	0,57	1,56	0,43	0,55	0,29	0,26	0,05
X_4	4,81	4,18	3,09	0,79	0,76	0,57	0,38	0,23	0,08
X_5	0,79	0,76	0,57	-	-	-	0,45	0,24	0,51
X_6	-	-	-	-	-	-	0,76	1,14	0,62
Z	7,22	6,95	5,18	2,39	2,14	1,52	12,58	9,75	4,8

Джерело: власні розрахунки авторів на підставі фінансової звітності підприємства, що досліджується.

Точність його моделі є досить високою та становить більше 90%. У загальному модель Спрінгейта має такий вигляд:

$$Z = 1,03x_1 + 3,07x_2 + 0,66x_3 + 0,4x_4 \quad (2).$$

3. Також в Україні використовують поширену модель діагностики банкрутства підприємства — О.О. Терещенка, яка базується на застосуванні методології дискримінантного аналізу на основі фінансових показників вибіркової сукупності підприємств і комплексної оцінки фінансового стану підприємства на основі використання матричних моделей [12, с. 184]. Модель О.О. Терещенка визначається за формулою:

$$Z = 1,5x_1 + 0,08x_2 + 10x_3 + 5x_4 + 0,3x_5 + 0,1x_6 \quad (3).$$

Якщо значення показника Z :

$Z > 2$ — підприємство є фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство; $1 < Z < 2$ — у підприємства порушено фінансову рівновагу (фінансову стійкість), але йому не загрожує банкрутство за умови переходу на антикризове управління;

$0 < Z < 1$ — підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів;

$Z < 0$ — підприємство є напівбанкрутом.

Розглянемо на прикладі сільськогосподарського підприємства АВ ТОВ "Агроцентр К" рівень ризику банкрутства за трьома моделями.

На основі досліджених даних показників таблиці 1 інтегральний показник рівня загрози банкрутства за моделлю Альтмана протягом 2016—2018 рр. є високим, виходячи з цього можна зробити висновок, що рівень загрози банкрутства за визначеною моделлю у дослідженому підприємстві АВ ТОВ "Агроцентр К" — низький. АВ ТОВ "Агроцентр К" є фінансово надійним. Досліджуване підприємство АВ ТОВ "Агроцентр К" за моделлю Спрінгейта не є потенційним банкрутом, оскільки значення Z знаходиться у межах мінімального ризику. Динаміка показників за досліджуваний період (2016—2018 р.) вища за показник $Z > 2$, це озна-

чає, що АВ ТОВ "Агроцентр К" є фінансово стійким сільськогосподарським підприємством, яке не має загрози фінансового банкрутства.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На думку авторів, для зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств необхідно: оптимізувати собівартість продукції шляхом оптимізації постійних витрат на управлінський персонал; модернізувати оптимізаційну структуру капіталу, де можливість використання залучених коштів для удосконалення матеріально-технічної бази є ефективною; покращити співвідношення основного та оборотного капіталів, для поліпшення показників ліквідності підприємства; форсування оборотності грошових потоків з метою запобігання виникнення ризику неплатоспроможності, визначення попереднього моніторингу фінансової стійкості покупця; врахувати оптимальне та ефективне співвідношення власного й позикового капіталів. У ході розрахунків автори дійшли до висновку, що здійснена оцінка ймовірності кризи та банкрутства за моделлю Альтмана дає змогу оцінити стан суб'єкта господарювання найкраще, оскільки розкритий поетапний алгоритм моделі є оптимальним способом виявлення проблем у виробничій діяльності саме для сільськогосподарських підприємств. Для оптимізації своєї діяльності суб'єктам господарювання необхідно провести відповідні заходи для запобігання виникнення кризи та банкрутства.

Передусім необхідно використовувати антикризові програми, оскільки кожна з програм вирішує завдання стабілізації положення у конкретних сферах діяльності сільськогосподарських підприємств, а саме: організаційній, постачально-збутовій, виробничо-технологічній, інноваційній, фінансовій сфері, інвестиційній, кадровій та управлінській.

Література:

1. Андрийчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз [Текст]: монографія. — К.: КНЕУ, 2015. — Т. 206.
2. Біломістна І.І. Антикризове фінансове управління підприємством в сучасних умовах господарювання / І.І. Біломістна, О.М. Біломістний, М.С. Крамська // Фінансово кредитна діяльність: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. — 2013. — № 1 (14). — С. 90—96.
3. Бланк І.О. Управління фінансами підприємств [Текст]: підруч. / І.О. Бланк, Г.В. Сит-

ник; Київський національний торговельно-економічний унт. — К.: [б.в.], 2016. — 780 с.

4. Воронкова А.Е. Діагностика стану підприємства: теорія і практика [Текст]: монографія / А.Е. Воронкова, Р.З. Вечерковські, Д.К. Воронков, Н.Г. Калюжна, Е.Н. Коренєв, І.В. Мажура; Харк. нац. екон. унт. — 2ге вид., переробл. і доповн. — Х.: ІНЖЕК, 2018. — 520 с.

5. Гудзь О.Є. Діагностика та управління платоспроможністю в сільськогосподарських підприємствах // Сталий розвиток економіки — 2011 р. — № 7 (10). — С. 171—175.

6. Дем'яненко М.Я. Фінансова криза в аграрному секторі АПК / М.Я. Дем'яненко, М.Й. Малік // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. — 2016. — Вип. 7(1). — С. 408—414.

7. Жидяк О.Р. Фінансовий стан та вдосконалення контролю за фінансовими показниками аграрного підприємства / О.Р. Жидяк // Вісник Таврійського державного аграрного університету. — 2015. — № 10. — С. 138—142.

8. Ковалев В.В. Фінансовий менеджмент [Текст]: теорія і практика / В.В. Ковалев. — 2е изд., перераб. и доп. — М.: ТК Велби, Проспект, 2017. — 1024 с.

9. Кошельник В. М. Напрями зміцнення фінансового стану аграрних підприємств у пост кризовий період їх розвитку / В.М. Кошельник, Л.В. Побережна // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. — 2013. — Вип. 10 (1). — С. 262—270.

10. Мельник О.Г. Інноваційні системи економічної діагностики підприємств на засадах індикаторів. Теоретико-методологічні та методичні засади: Монографія // О.Г. Мельник, І.Б. Олексів, Н.Ю. Подольчак, Р.В. Шуляр / За наук. ред. д.е.н., проф., заслуженого працівника народної освіти України О.Є. Кузьміна. — Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2016. — 212 с.

11. Островська О.А. Оцінка фінансового стану підприємств та шляхи її удосконалення (на прикладі підприємств будівельних матеріалів): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / О.А. Островська; Київ. нац. екон. унт. — К., 2014. — 20 с.

12. Поддєрьогін А.М. Фінансова стійкість підприємств у економіці. України [Текст]: монографія / А.М. Поддєрьогін, А.Ю. Наумова. — К.: КНЕУ, 2015. — 184 с.

13. Сокиринська І.Г. Аспекти стратегічного розвитку підприємства / І.Г. Сокиринська, О.В. Хохлова // Вісник Сумського державного університету. Сер.: Економіка. — 2015. — № 4. — С. 165—168.

14. Фінансова звітність сільськогосподарських підприємств Житомирської області за 2012—2014 рр. / Гол. упр. агропром. Розвитку держ. адміністрації Житомир. обл. — Житомир, 2012—2014 рр.

14. Халатур С.М. Механізм адаптації агропромислового комплексу України в умовах глобальної продовольчої проблеми / С.М. Халатур // Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. — м. Дніпро, 2015. — № 1. — С. 114—116.

15. Халатур С., Гудим К. Систематизація та аналіз моделей поведінки МНК для виходу на національний аграрний ринок / К. Гудим, С. Халатур // Економічний часопис-XXI, 2016. — № 5—6. — С. 34—37.

16. Черненко В.А. Антикризове управління [Текст]: підручник і практикум для академічного бакалаврату / В.А. Черненко, Н.Ю. Шведова. — М.: Видавництво Юрайт, 2015. — 409 с.

5. Чорний В.О., Колесник Я.В. Стратегія розвитку податкового менеджменту сільськогосподарських підприємств / В.О. Чорний, Я.В. Колесник // Науково-практичний журнал "Інвестиції: практика та досвід". — м. Київ, 2018. — № 21 (листопад). — С. 55—59.

References:

1. Andriychuk, V.G. (2015), *Efektivnist' diial'nosti ahrarnykh pidpryemstv: teoriia, metodyka, analiz* [The effectiveness of agricultural enterprises: theory, methodology, analysis], K.: KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Belomistna, I.I and Kramskaya, M.S.(2013), *Finansovo kredytna diial'nist': problemy teorii i praktyky: zb. nauk. prats* [Financial credit activity: problems of theory and practice: Coll. Sciences. wash], Kyiv, Ukraine.

3. Blank, I.O. and Sitnik, G.V.(2016), *Upravlinnia finansamy pidpryemstv* [Enterprise Finance Management], Kyivs'kyj natsional'nyj torhovel'no-ekonomichnyj unt., Kyiv, Ukraine.

4. Voronkova, A.E. Vecherkovsky, R.Z. Voronkov, D.K. Kolyuzhna, N.G. Korenev, E.N. and Magura, I.V. (2018), *Diahnostyka stanu pidpryemstva: teoriia i praktyka* [Diagnosis of the state of the enterprise: theory and practice], 2ne ed, Kh.: INZhEK, Kharkiv, Ukraine.

5. Gudz, O.E. (2016), *Diahnostyka ta upravlinnia platospromozhnistiu v sil's'kohospodars'kykh pidpryemstvakh. Stalyj rozvytok ekonomiky* [Diagnostics and Management in Agricultural Enterprises. Sustainable Economic Development], Kyiv, Ukraine.

6. Demyanenko, N.Ya. and Malik, M.Ya. (2015), *Finansova kryza v ahrarnomu sektori APK. Eko-*

nomichni nauky [The financial crisis in the agrarian sector of the agroindustrial complex. Economic Sciences], Kyiv, Ukraine.

7. Zhidyak, O.R. (2011), "Financial status and improvement of control over financial indicators of agrarian enterprise", *Visnyk Tavrijs'koho derzhavnoho ahrarnoho universytetu*, vol. 10, pp. 138—142.

8. Kovalev, V.V. (2017), *Fynansovyj menedzhment* [Financial management], 2ne ed, Kyiv, Ukraine.

9. Koshelnik, V.M. (2013), *Napriamy zmitsnennia finansovoho stanu ahrarnykh pidpryemstv u post kryzovyj period ikh rozvytku* [Directions of strengthening the financial condition of agricultural enterprises in the post-crisis period of their development], *Ekonomichni nauky*, Kyiv, Ukraine.

10. Melnyk, O.G. Alexey, I.B. Podolchak, N.Yu. and Shulyar, R.V.(2016), *Innovatsijni systemy ekonomichnoi diahnostryky pidpryemstv na zasadakh indykatoriv* [Innovative systems of economic diagnostics of enterprises on the basis of indicators], *Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politehnika"*, Lviv, Ukraine.

11. Ostrovskaya, O.A. (2014), *Otsinkafinansovoho stanu pidpryemstv ta shliakhy ii udoskonalennia* [Estimation of financial condition of enterprises and ways of its improvement], Kyiv, Ukraine.

12. Poddyrogin, A.M. and Naumova, L.Yu. (2016), *Finansova stijkist' pidpryemstv u ekonomitsi* [Financial sustainability of enterprises in the economy], Kyiv, Ukraine.

13. Sokirinskaya, I.G. and Khokhlov, O.V. (2016), "Aspects of strategic enterprise development", *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 4, pp. 165—168.

14. Khalatur, S. (2015), "Mechanism of adaptation of the agro-industrial complex of Ukraine in the conditions of the global food problem", *Visnyk Dniprovs'koho derzhavnoho ahrarno-ekonomichnoho universytetu*, vol. 1, pp. 114—116.

15. Khalatur, S. Hudym, K. (2016), "Systematization and analysis of MNC behavior patterns to enter the national agrarian market", *Ekonomichnyj chasopys-XXI*, vol. 5—6, pp. 34—37.

16. Chernenko, V.A. (2015), *Antykryzove upravlinnia* [Crisis Management], *Vydavnytstvo Yurajt*, Kyiv, Ukraine.

17. Chornyj, V. and Kolesnik, Ya. (2018), "Strategy of development of tax management of agricultural enterprises", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 21, pp. 55—59.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2019 р.